

TÜRKİYE'DE İLKOKUL HAYAT BİLGİSİ VE SOSYAL BİLGİLER ALANINDA YAPILAN VE ULUSAL İNDEKSLİ DERGİLERDE YAYINLANAN ARAŞTIRMALARA YÖNELİK BİR İNCELEME

Birsen Berfu AKAYDIN

Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, berfu_akaydin@hotmail.com

Sibel KAYA

Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, sibelkaya@gmail.com

Özet

Bu çalışma, ilkökuller Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi alanında yapılan araştırmaların genel bir betimlemesi niteliğindedir. Sınıf öğretmenliği bölümünün alt alanlarından birisi olan Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler alanı ile ilgili Türkiye'de son yıllarda ne tür araştırmaların yapıldığının incelenmesi araştırmacılara rehberlik sağlayacaktır. Türkiye'de 2000-2013 yılları arasında yayınlanan ilkökuller Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinin hedef, içerik, yöntem, ölçme ve değerlendirmesine yönelik araştırmalar incelemeye alınmıştır. Bu araştırmada betimsel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. ULAKBİM ulusal veri tabanına giren 22 dergide yayınlanmış toplam 137 çalışma incelenmiştir. Ulaşılan akademik çalışmalar, alan, yöntem, araştırma türü ve içerikleri esas alınarak tasnif edilmiş; belirli kistaslara göre kodlama işlemi yapılarak sonuçlar betimsel biçimde sunulmuştur. Buna göre çalışmaların sadece %18'i Hayat Bilgisi, %77'lik kısmı Sosyal Bilgiler, %6'sı da her iki alanda yapılmıştır. Araştırmaların türleri incelendiğinde yarısına yakın bir kısmını betimsel/tarama çalışmaları oluştururken, dördte birlik kısım deneysel çalışmalardan oluşmaktadır. En az yapılan çalışma türü ise ilişkisel/karşılaştırma çalışmalarıdır. Kullanılan yöntem açısından çalışmaların %42'si nicel, %40'ı niteldir. Araştırmada kullanılan veri toplama yöntemlerine bakıldığında ise genel olarak anket/ölçek kullanıldığı gözlemlenmektedir. Genel araştırma konuları incelendiğinde, en çok çalışılan üç konu öğretim yöntemi, değer/beceri eğitimi ve program/ders kitabı inceleme şeklindedir.

Anahtar Sözcükler: Hayat bilgisi, sosyal bilgiler, betimsel yöntem, içerik analizi

STUDIES CONDUCTED IN THE FIELD OF LIFE SCIENCE AND SOCIAL STUDIES AND PUBLISHED IN NATIONAL JOURNALS IN TURKEY

Abstract

This study descriptively examined the studies conducted between 2000-2013 in the field of elementary Life Science and Social Studies in Turkey. A total of 137 studies from 22 national journals that involved objectives, content, methods, assessment and evaluation of Life Science and Social Studies were included in data analysis. Studies were categorized based on publication year, study field, research design, type of data, data collection methods and study topics. According to the findings, 18% of the studies were in Life Science, 77% were in Social Studies and 6% were in both of these fields. Approximately half of the studies used descriptive research design while one third used experimental and quasi-experimental design. In terms of the type of data, 42% of studies were quantitative and 40% were qualitative; 8% of them used mixed methods. As for data collection methods, survey/questionnaire was the most frequently used method. Most commonly used study topics were teaching method, value/skill education and programme/textbook examination. The teaching method studies tended to be experimental whereas other studies were generally descriptive.

Keywords: Life science, social studies, descriptive design, content analysis

Giriş

Eğitimin temel amacı çocuğun bir birey olarak kendini tanımasını, bireyler arası ilişkileri geliştirmesini sağlamak, sorumluluklarını kavrayarak iyi bir vatandaş olarak yetişmesidir (Öztürk, 2006; Binbaşıoğlu, 2003). İlköğretim kurumlarında bu amaca hizmet eden en önemli disiplinler arasında *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler* isimli dersler gelmektedir (Kop ve Tuncel, 2010). Binbaşıoğlu'na (2003) göre okulda verilmesi hedeflenen eğitimin genel amacı, bireyin çevresine başarılı ve olumlu bir biçimde uyum sağlamasıdır. Bu uyum sağlama sürecindeki öğrencinin aldığı ilk ders Hayat Bilgisidir. Sönmez'e (2005) göre Hayat Bilgisi eğitiminin ne zaman ve nerede başladığı kesin olarak bilinmemektedir fakat bununla ilgili olarak şu söylenebilir: Birey doğar, büyür, gelişir, olgunlaşır, yaşlanır ve ölür. Bu süre zarfının her anında bireyler Fen ve Sosyal Bilimler eğitiminin içinde yer almaya başlar. Hayat Bilgisi dersi bu iki alanı da içinde barındırdığı için büyük bir önem taşımaktadır.

Barth ve Demirtaş Hayat Bilgisi dersinin amacını, çocuğun kendini tanıması, çevresindeki doğal olayları anlaması, sosyal çevresini tanıması ve bu ortam içinde kendini geliştirmesi olarak belirtmektedirler (Akt Öztürk ve ark., 2007). Baymur'a göre "Hayat Bilgisi dersi okullarda okutulması gereken zorunlu bir derstir". Baymur, bu gerekliliği şu şekilde ifade etmektedir:

1. Hayat Bilgisini ilk olarak çocukların, etrafında olup bitenlere karşı gösterdikleri derin ilgiye cevap vermek için okutuyoruz.
2. Çocuklara çevrelerini tanıtmak, pratik bir değer taşır.
3. Çevreye ait kazanılacak bilgiler, bundan başka, eski zamanlara veya başka çevrelere ait edinilecek bilgilere temel teşkil eder.
4. Çocuklar ilk sınıflarda çevrelerinin doğal ve toplumsal hayatını incelerken daha sonra alacağı dersler için de hazırlanmış olurlar.
5. Hayat Bilgisi, çocukların zihin gelişimlerine önemli derecede katkı sağlar.
6. Hayat Bilgisi öğrencilerin duygusal hayatlarını da zenginleştirmeye yarar. (Akt Bektaş ve Karadağ, 2013, sayfa: 114)

Hayat Bilgisi programı birey, toplum ve doğa bütünlüğü çerçevesi içerisinde okul heyecanı, benim eşsiz yuvam, dün bugün ve yarın temalarını da sarmal bir biçimde içine alan hayatın kendisini yansıtarak, çocuğun ihtiyaç duyabileceği olaylarda bilgi ve becerilerini kullanabilmesini sağlama, ezbercilikten uzak, yaparak yaşayarak aktif bir şekilde öğrenme ilkelerini benimsemiştir (Öztürk ve ark., 2007).

Bireylerin kendilerini ve çevrelerini daha iyi anlamalarına olanak sağlayan diğer bir ders Sosyal Bilgiler'dir. Sosyal Bilgiler çocuğun toplumsal kişilik kazanmasını sağlamak amaçlı; tarih, coğrafya, sosyoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını içine alan; geçmiş, bugün ve gelecek kavramının incelendiği, Hayat Bilgisi dersinin (1., 2. ve 3. sınıfların) devamı niteliğinde olan bir ilköğretim dersi (MEB, 2005). NCCS (Ulusal

Sosyal Bilgiler Konseyi) 1970 yılında yayınladığı öğretim kılavuzunda Sosyal Bilgiler öğretimi için şu dört amacı önermiştir:

1. İnsanın geçmiş, bugün ve gelecek hakkında bilgi edinme becerisini geliştirme
2. Bilgiyi işleme için gerekli becerileri kazandırma
3. İnanç ve değerleri yorumlama becerisini geliştirme
4. Vatandaş olarak aktif sosyal katılım için bilgiyi uygulama

Bu amaçlar gerek Sosyal Bilgilerin program geliştirme çalışmalarında gerekse alan uzmanlarının oluşturduğu alanyazında üzerinde uzlaşılan amaçlar olmuştur (Öztürk ve ark., 2007).

İlkokul düzeyinde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretiminin önemi bu alanda uzman yetiştirmeye yönelik son yıllarda Türkiye’de Sınıf Öğretmenliği çalıştaylarında alınan kararlarla da pekişmiştir. Sınıf Öğretmenliği alanında gerek yüksek lisans ve doktora eğitiminde, gerekse doçentlik alanında belirlenen alt alanlar şu şekildedir:

1. Fen Bilgisi Öğretimi,
2. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi,
3. Türkçe Öğretimi,
4. Matematik Öğretimi,
5. Sanat Eğitimi,
6. Hareket ve Oyun Eğitimi’dir (İlköğretim Online, 2009; Meydan, 2012).

Bu alanlara yoğunlaşmadan önce her alanda şimdye kadar ne gibi çalışmaların yapıldığının incelenmesi gerekmektedir. Geçit ve Kartal (2010) Türkiye’de Sosyal Bilgiler eğitimi araştırma konuları üzerine bir inceleme yapmışlardır. Bu incelemede Sosyal Bilgiler eğitimi ile ilgili çalışmalar; öğrenme etkinlikleri, ölçme değerlendirme, öğretim programı ile kitap incelemeleri, Sosyal Bilgiler eğitim felsefesi, disiplinler arası ilişki, öğretmen yetiştirme, bilgisayar destekli Sosyal Bilgiler eğitimi, Sosyal Bilgiler’e yönelik tutumlar adı altında sekiz gruba ayrılmıştır. Bu incelemenin sonucunda 2000-2010 yılları arasında Sosyal Bilgiler eğitimi alanında; çeşitli alanları kapsayan çalışmaların dengeli bir dağılım göstermediği; belirlenen sekiz ana kategoride çalışmaların dengeli dağılmamış olmasının yanında makale çalışmalarının yeterli düzeyde yapılmadığının kanısına varmışlardır. Buna kanıt olarak Karamustafaoglu’nun 2009 yılında yapmış olduğu çalışmada 2000-2006 yılları arasında taranan 12 dergide 219 Fen eğitimi konulu makale çalışmaları gösterilerek Fen eğitimi ile Sosyal Bilgiler eğitiminde yapılan çalışmaların sayısı karşılaştırılmıştır.

Türkiye’deki Sosyal Bilgiler eğitimi üzerine yapılan tezler incelendiğinde, konu seçimi bakımından en fazla yöntem uygulamalarının tercih edildiği, yöntem açısından ise en fazla betimsel yöntemin kullanıldığı tespit edilmiştir (Aksoy,

Sönmez, Merey ve Kaymakçı, 2009). Şahin ve arkadaşları (2009) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da 1990'dan sonraki Sosyal Bilgiler eğitimi ile ilgili yüksek lisans ve doktora tezleri başlıklarına, yıllarına, kademelerine göre incelenmiştir. Sonuç olarak yüksek lisans tezlerinde en çok eğitim programı temasının, doktora tezlerinde ise en çok öğretim yöntem ve teknikleri temasının çalışıldığı bulgusu elde edilmiştir. 2000-2007 yılları arasında Sosyal Bilgiler öğretimi alanında yapılan tez çalışmalarını konu edinen diğer bir çalışma sonucunda ise, bu tez çalışmaları ile ilgili olarak yöntemlerin tam olarak belirlenemediği ve araştırma konularının tam olarak saptanamadığı sonucuna varılmıştır (Oruç ve Ulusoy, 2008).

Sosyal Bilgiler Öğretimi alanında yapılan tez çalışmalarında tez konularının önemli bir kısmını (%23) öğretim yöntem ve teknikleri oluşturmaktadır. Öğretim yöntem ve tekniklerinin ise büyük bir kısmını problem çözme ve drama oluşturmaktadır. Bu iki yöntemin dışında çok az sayıda farklı bir yöntem işlenmiştir. İkinci çalışılan konu ise programla (%20) ilgilidir fakat konu ile ilgili yapılan araştırmalarda alternatif çözüm önerilerinden çok mevcut durumdan bahsedilerek sadece durum belirlemesi yapılmıştır. Bunun dışında küçük farklılıklar sayılmazsa neredeyse benzer isimlerde birçok çalışmanın yapıldığı görülür (Oruç ve Ulusoy 2008).

Hayat Bilgisi öğretimi alanında sadece bir tarama çalışmasına ulaşılmıştır. Bektaş ve Karadağ (2013) 2005-2012 yılları arasında Hayat Bilgisi alanında tamamlanmış 52 yüksek lisans ve doktora tezini incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, genelde nicel araştırma deseni kullanıldığı, evren olarak öğretmenlerle çalışıldığı, veri toplama aracı olarak anketlerin kullanıldığı, istatistiksel yöntem olarak daha çok betimsel yöntem kullanıldığı ve en çok programa yönelik araştırmalar yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmacılar belirli aralıklarla yapılacak bu gibi tarama çalışmalarının diğer araştırmacı ve eğitimcilere ışık tutacağı görüşündedir.

Bu çalışma, araştırmacılara rehber olmayı amaçlayan, Sınıf Öğretmenliği'nde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi alanında yapılan çalışmaların genel bir betimlemesi niteliğindedir. Bu çalışmanın amacı, Sınıf Öğretmenliği alt alanlarından birisi olan Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler alanı ile ilgili Türkiye'deki ulusal indekse giren dergilerde yayınlanmış makalelerin betimsel olarak incelenmesidir.

Alt Problemler

Bu çalışmada aşağıdaki alt problemlere ait sonuçlar rapor edilmiştir. Buna göre, 2000-2013 yılları arasında ulusal indeksli dergilerde yayınlanan araştırmalar incelendiğine:

1. Yayınlanma yılına göre dağılım nasıldır?
2. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler alanlarına göre dağılım nasıldır?
3. Verinin türüne göre dağılım nasıldır?
4. Araştırma desenine göre dağılım nasıldır?

5. Veri toplama yöntemlerine göre dağılım nasıldır?

6. Genel araştırma konularına göre dağılım nasıldır?

Yöntem

Bu araştırmada betimsel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. Ulaşılan akademik çalışmalar, alan, yöntem, araştırma türü ve içerikleri esas alınarak tasnif edilmiştir.

Çalışmaya dahil edilecek makaleler belirlenmeden önce Sınıf Öğretmenliği ve Eğitim Programları ve Öğretimi alanında birer uzmanın görüşü alınarak, ölçüt takımı çıkarılmıştır. Buna göre:

1. 2000-2013 yılları arasında yayınlanan dergiler incelenmiştir.

2. Ulusal veri tabanına giren dergiler (Sosyal ve Beşeri Bilimler), eski sistemdeki (1-5), yeni sistemdeki (1-4) Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersinin hedefi, içerik, yöntem, ölçme, değerlendirme kısımları incelenmeye alınmıştır.

4. Ana sınıfı ve orta okul uzantısı olan çalışmalar dahil edilmiştir.

5. Sınıf düzeyi belirtilmese bile yukarıdaki konuları inceleyen makaleler dahil edilmiştir.

6. Ders adı belirtilmese bile konu içeriği Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgilere dahil olan konular alınmıştır.

Verilerin Toplanması

ULAKBİM ulusal veri tabanına giren 22 dergide yayınlanmış toplam 137 çalışma incelenmiştir. Ulaşılan akademik çalışmalar, alan, yöntem, araştırma türü ve içerikleri esas alınarak tasnif edilmiştir.

Yukarıda belirtilen kriterlere uygun olarak toplam 137 makaleye ulaşılmıştır. Bu makalelerin yukarıda belirtilen kodlama süreci sonucunda Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler ile ilgili yayınlanan dergilerin dağılımı Tablo 1’de verilmiştir. Buna göre, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler ile ilgili en çok Milli Eğitim Dergisi, Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri ve İlköğretim Online dergilerinde yayın yapılmıştır.

Dergi İsimleri	f	%
Atatürk Üni. Sosyal Bil. Enst. Dergisi	5	4
Çukurova Üni. Eğitim Fak. Dergisi	5	4
Çukurova Üni. Sos. Bil. Enst. Dergisi	6	4
Eğitim Araştırmaları	9	7
Eğitim ve Bilim	1	0.7
Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi	2	1.5
Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi	6	4
Gaziantep Üni. Sos. Bilimler Dergisi	1	0.7
Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi	3	2
İlköğretim Online	15	11
İnönü Üni. Eğitim Fakültesi Dergisi	1	0.7
Kastamonu Üni. Kastamonu Eğt. Dergisi	11	8
Kırşehir Eğitim Fakültesi	18	13
Kuramsal Eğitim Bilim	2	1.5
Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri	16	12
Mehmet Akif Ersoy Üni. Eğt. Fak. Der.	1	0.7
Milli Eğitim Dergisi	18	13
Ondokuz Mayıs Üni. Eğt. Fak. Dergisi	6	4
Osmangazi Üni. Sos. Bilimler Dergisi	2	1.5
Pamukkale Üni. Eğitim Fakültesi Dergisi	2	1.5
Türk Eğitim Bilimleri Dergisi	5	4
Uludağ Üni. Eğitim Fakültesi Dergisi	2	1.5
Toplam Makale Sayısı	137	100

Tablo 1. Makalelerin Dergilere Göre Dağılımı

Verilerin Analizi

Araştırmalara ulaşıldıktan sonra, “İnceleme Formu” kullanılarak kodlama işlemi yapılmıştır. “İnceleme Formu”na araştırmanın yayınlandığı dergi, yayınlandığı tarih, çalışma alanı, veri türü, araştırma deseni, araştırmada kullanılan veri toplama yöntemleri ve araştırma konusu kaydedilmiştir. “İnceleme Formu”nun oluşturulmasında Eğitim Programları ve Öğretimi alanında uzman bir öğretim üyesinin görüşleri alınmıştır. Veri analizlerinin güvenilirliğini sağlamak amacıyla 137 araştırmanın tamamı her iki araştırmacı tarafından bağımsız olarak incelenmiş ve kodlamalar arasında karşılaştırma yapılmıştır. Karşılaştırmalar sonucunda kodlamaların birbirine çok yakın olduğu görülmüş ve kategorilerin oluşturulmasında fikir birliğine varılmıştır. Sonuçlar grafik, frekans ve yüzde tablosu olarak betimsel biçimde sunulmuştur.

Bulgular

Araştırma bulguları her bir alt probleme göre aşağıdaki gibi ele alınmıştır:

1. Yayınlanma yılına göre dağılım nasıldır?

Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi alanında yayınlanan araştırmaların yıllara göre dağılımı incelendiğinde yüzdeler dilim olarak en fazla 2011 (%18); en az ise 2000 ve 2001 (%2) yıllarında araştırma yayınlanmıştır (bkz. Tablo 2). Son yıllarda bu alanlarda yapılan çalışmaların sayısı artarken 2013 yılında bir düşüş gözlenmiştir (f = 9)

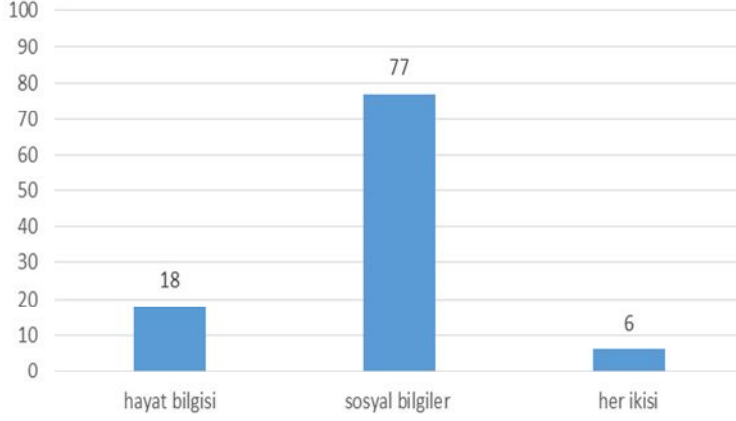
Tablo 2. Yıllara Göre Araştırma Sayıları

Yayınlanma Yılı	f	%
2000	3	2
2001	3	2
2002	5	4
2003	5	4
2004	6	4
2005	9	7
2006	8	6
2007	13	9
2008	8	6
2009	11	8
2010	15	11
2011	24	17
2012	18	13
2013	9	7
Toplam	137	100

2. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler alanlarına göre dağılım nasıldır?

Şekil 1’de yayınlanan araştırmaların Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve her ikisi gibi alanlarına göre incelenerek yüzdeler dilimleri verilmiştir. Buna göre en çok Sosyal Bilgiler (%77) ile ilgili çalışma yapılırken, Hayat Bilgisi alanında yapılan araştırma %18, her iki alanı birlikte inceleyen araştırma ise %6 düzeyinde kalmıştır.

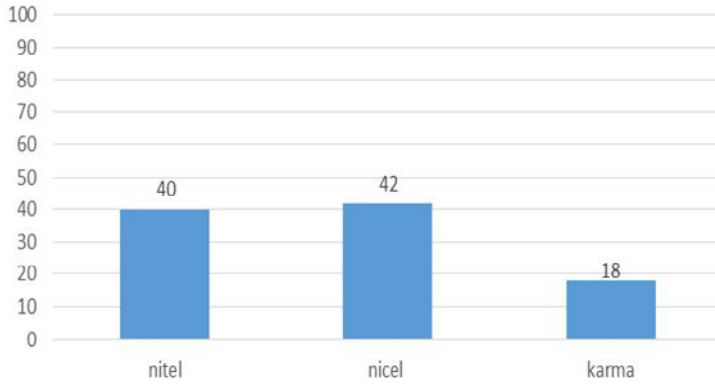
Şekil 1: Araştırmaların Alanlara Göre Dağılımı

3. Verinin türüne göre dağılım nasıldır?

Şekil 2’de yayınlanan araştırmaların nitel, nicel ya da karma veri kullanma durumlarına göre yüzdelik dilimleri verilmiştir. Bu yüzdeliklere göre nicel (%42) ile nitel (%40) yöntemin yüzdeleri birbirine yakındır. Her iki yöntemin birlikte kullanıldığı karma çalışmalar tüm çalışmaların %18’ini oluşturmaktadır.

Şekil 2. Araştırmaların Veri Türüne Göre Dağılımı

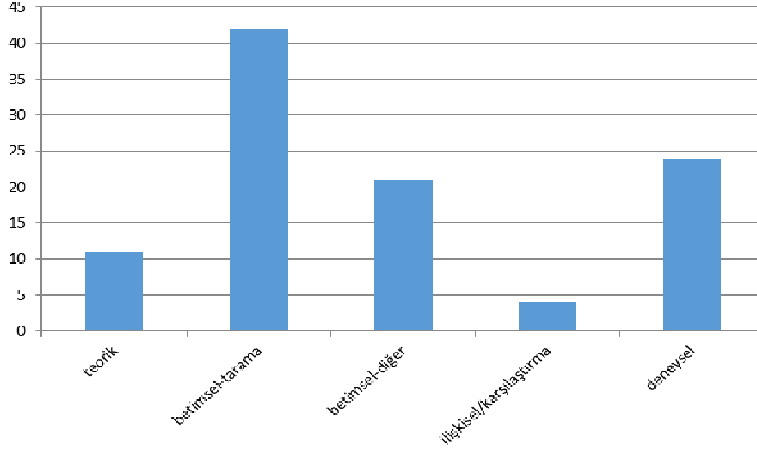

4. Araştırma desenine göre dağılım nasıldır?

Şekil 3’te araştırmaların teorik, betimsel-tarama, betimsel-diğer, ilişkisel/karşılaştırma, yarı deneysel/tam deneysel olmalarına göre yüzdelikleri verilmiştir. Bu yüzdeliklere göre araştırma desenlerinden en çok betimsel-tarama (%42) kullanılmış en az ise ilişkisel/karşılaştırmaya (%4) yer verilmiştir.

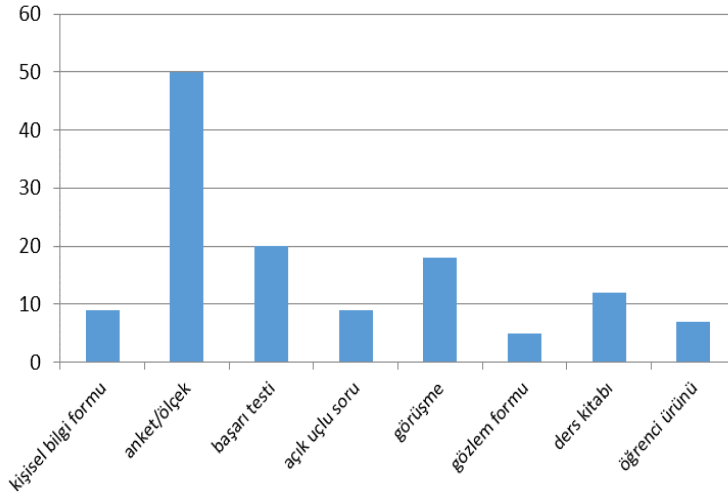
Şekil 3. Araştırma Desenine Göre Dağılım

5. Veri toplama yöntemlerine göre dağılım nasıldır?

Araştırmalarda kullanılan veri toplama yöntemleri incelendiğinde en çok anket/ölçek (%50), ardından başarı testi (%20) ve görüşme (%18) kullanılırken; en az gözlem formuna yer verilmiştir (bkz. Şekil 4).

Şekil 4. Araştırmalarda Kullanılan Veri Toplama Yöntemleri

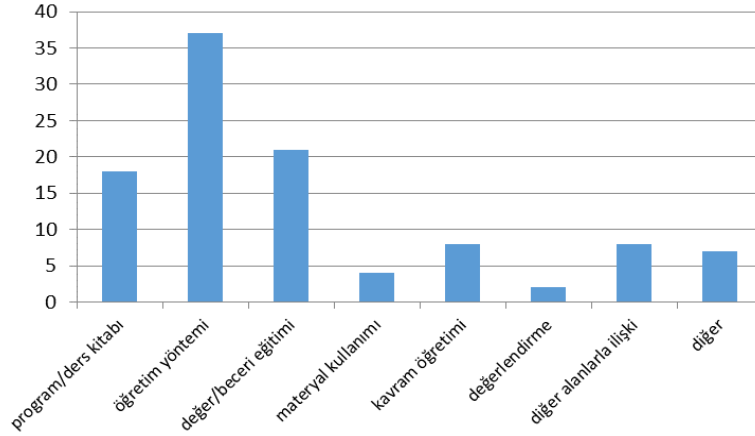

6. Genel araştırma konularına göre dağılım nasıldır?

Araştırmalar genel araştırma konularına göre incelendiğinde, program/ders kitabı, öğretim yöntemleri, değer/beceri eğitimi, materyal kullanımı, kavram öğretimi, diğer alanlarla ilişki, değerlendirme ve diğer adı altında sınıflara

ayrılmıştır. Bu konular içerisinde en çok öğretim yöntemlerine (%37) yer verilirken en az diğer alanlarla ilişkiye (%2) yer verilmiştir. Öğretim yöntemleri ayrıca incelendiğinde, ağırlıklı olarak oluşturmacı/yapılandırmacı yaklaşım ve drama yönteminin kullanıldığı görülmüştür.

Şekil 5. Genel Araştırma Konuları

Tablo 3'te görüldüğü gibi genel araştırma konusuna göre kullanılan araştırma türü de değişiklik göstermektedir. Örneğin, öğretim yöntemleri araştırma alanında daha çok deneysel yöntem (%54) kullanılırken, diğer alanlarda daha çok betimsel yöntem tercih edilmiştir. Yine teorik araştırmaların daha çok öğretim yöntemi (%21) ve materyal kullanımı (%20) alanlarında karşımıza çıktığı söylenebilir.

Tablo 3. Araştırma Konularının Araştırma Desenine Göre Sınıflandırılması

Genel Araştırma Konuları	Teorik	Betimsel Tarama	Betimsel Diğer	İlişkisel Karşılaştırm a	Deneysel
Program-Ders Kitabı	1 (%4)	17 (%65)	5 (%19)	3 (%12)	0
Öğretim Yöntemi	11 (%21)	6 (%12)	7 (%13)	0	28 (%54)
Değer/Beceri Eğitimi	1 (%3)	18 (%58)	6 (%19)	1 (%3)	5 (%16)
Materyal Kullanımı	1 (%20)	2 (%40)	1 (%20)	0	1 (%20)
Kavram Öğretimi	0	5 (%45)	5 (%45)	0	1 (%9)
Diğer Alanlarla İlişki	0	2 (%66)	1 (%33)	0	0
Değerlendirme	0	7 (%64)	0	1 (%9)	3 (%27)
Diğer	1 (%11)	5 (%56)	3 (%33)	0	0

Tartışma ve Sonuç

Türkiye'de Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi alanında 2000-2013 yılları arasında yayınlanan makaleler incelendiğinde, Sosyal Bilgiler öğretiminin ağırlıklı

olarak çalışıldığı görülmüştür. Bunun nedeni olarak, Sosyal Bilgiler öğretiminin bir devamlılık teşkil etmesi ve bu alanda uzman sayısının daha fazla olması gösterilebilir. Sınıf öğretmenliği alanında tamamlanan doktora ve yüksek lisans tezleri incelendiğinde, Sosyal Bilgiler’e kıyasla Hayat Bilgisi alanındaki tezlerin azlığı dikkat çekmektedir (YÖK, 2015). Hayat Bilgisi ilköğretimin temelini oluşturmasına rağmen bu alanda az çalışma yapılmış olması alandaki bir eksikliğini göz önüne sermektedir.

Araştırmalar verinin türüne göre incelendiğinde nitel ve nicel çalışmalara hemen hemen aynı oranda yer verildiği görülmüştür. Bu da son yıllarda Türkiye’de nitel araştırmalara verilen önem açısından önemli bir bulgudur. Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi alanında yapılan tezler incelendiğinde de nitel araştırmaların oldukça fazla olduğu görülmüştür (Bektaş ve Karadağ, 2013; Tarman, Güven ve Aktaşlı, 2011). Öte yandan karma araştırmaların %18 civarında kaldığı gözlenmiştir. Araştırma problemine uygun olarak, nicel ve nitel yaklaşımların bir arada kullanılarak veri güvenilirliğini artıran karma yöntemli çalışmaların sayısı artırılabilir.

Araştırma desenine göre dağılım incelendiğinde en çok betimsel/tarama en az ise ilişkisel/karşılaştırma türüne yer verildiği görülmektedir. Bu bulgunun alanyazındaki diğer içerik analizi çalışmalarının bulgularıyla paralel olduğu söylenebilir. Bektaş ve Karadağ (2013) Hayat Bilgisi Öğretimi alanında yapılan lisansüstü tezleri incelemişlerdir. Araştırma sonucunda araştırmalarda genelde betimsel teknik kullanıldığını ifade etmişlerdir. Tarman ve arkadaşları (2011) Türkiye’de Sosyal Bilgiler eğitimi alanında yapılan doktora tezlerini incelediklerinde tezlerde genel olarak betimsel ve deneysel yöntemden yararlandığını belirtmişlerdir. Diğer bir çalışmada ise Sosyal Bilgiler Eğitimi alanındaki tezler değerlendirildiğinde tezlerin çoğunlukla 6. ve 7. sınıf temelli konulara yöneldiklerini ve yöntem olarak betimsel yöntemin daha çok kullanıldığını ifade etmişlerdir (Tarman, Acun ve Yüksel, 2010). Küçüköğlü ve Ozan (2013) araştırmalarda betimsel tarama deseninin tercih edilmesinin var olan durumu ortaya koymanın ötesine gidilemediğinin bir göstergesi olduğunu belirtmiştir. Oysa yalnızca problemi ortaya koymak yerine, bu probleme çözüm teşkil edecek araştırmalara ihtiyaç vardır. Ayrıca tarama çalışmalarıyla yüzeysel bilgi elde etmek yerine, derinlemesine inceleme yapma olanağı sağlayacak eylem araştırması, kültür analizi, eleştirel çalışma gibi araştırma türlerinin tercih edilmesi tavsiye edilebilir.

Araştırmada kullanılan veri toplama yöntemlerine bakıldığında genel olarak anket/ölçek kullanıldığı; gözlem formu ve öğrenci ürününe az yer verildiği gözlemlenmektedir. Diğer çalışmalar da son yıllarda yapılan araştırmalarda anket ve ölçeklerin en yaygın kullanılan veri toplama yöntemi olduğunu belirtmiştir (Küçüköğlü ve Ozan, 2013; Sert ve ark, 2013; Şahin ve ark, 2013). Anket ve ölçeklerin çok olması tercih edilen araştırma deseninin daha çok betimsel olmasından kaynaklandığı söylenilebilir. Sert ve arkadaşları (2012) araştırmalarda çoğunlukla anket veya ölçeklerin tercih edilmesini, bu yöntemin daha fazla kişiye ulaşma imkânı sağlamasına ve süre ve maliyet açısından daha ekonomik olmasına

dayandırmışlardır. Ancak unutulmamalıdır ki, çok miktarda veri toplamak kadar gerçekçi ve güvenilir verilere ulaşmak ta önemlidir (Sert ve ark, 2012). Dolayısıyla, araştırma verisinde çeşitliliği sağlayacak çoklu veri toplama yöntemlerine ihtiyaç vardır.

Genel araştırma konuları açısından Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi alanında en çok öğretim yöntemi ve değer/beceri eğitimi çalışılmıştır. Öğretim yöntemlerinden ise en çok oluşturmacı/yapılandırmacı yaklaşım ve drama yönteminin kullanıldığı görülmüştür. Becerilerden daha çok eleştirel düşünme, problem çözme ve kaynakları etkili kullanmaya yer verilirken diğer becerilerle ilgili çalışmalara rastlanmamıştır. Bilgi teknolojilerini kullanma, bilimin temel kavramını tanıma gibi diğer becerilerin çocukların bilişsel ve sosyal gelişimlerdeki yeri göz önünde bulundurulduğunda, bu becerilerle ilgili çalışmalara yer verilebilir. Beceriler ile karşılaştırıldığında değerler eğitimi daha az yer verilmiştir. Dolayısıyla, araştırmacılar son yıllarda eğitimcilerin ve uzmanların sıkça dile getirdikleri değerler eğitimi konusunda çalışmalar yapabilirler.

Son olarak, araştırma bulgularına göre, çalışılan konuya göre kullanılan araştırma deseninin de farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir. Örneğin, araştırmalarda genel olarak betimsel yöntem tercih edilirken, öğretim yöntemi konusunda daha çok deneysel desen tercih edilmiştir.

Bu çalışma Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler alanında son yıllarda yapılan araştırmaları daha çok niceliksel açıdan incelemiştir. Bu tür araştırmaların diğer bir boyutu da nitel inceleme olabilir. Araştırmalarda problem durumunun ve araştırmanın önemini yeterince irdelenip irdelenmediği, teorik altyapının varlığı, örneklem seçimi, veri toplama araçlarının geçerlik ve güvenilirliği, yapılan analizlerin uygunluğu, sonuç ve önerilerin sunumu gibi konular nitelik açısından değerlendirilmesi alandaki çalışmaların zenginleştirilmesi açısından yarar sağlayacaktır.

Kaynakça

Aksoy, B., Sönmez, F., Merey, Z. & Kaymakçı, S. (2009, Ekim). Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin Değerlendirilmesi. IV. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi. Pegem A Yayıncılık

Bektaş, M., & Karadağ, B. (2013). The Tendencies and Assessments of Post Graduate Thesis Made in the Field of Life Study Teaching. Hayat Bilgisi Öğretimi Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerinin Eğilimleri ve Değerlendirilmesi. International Journal of Human Sciences, 10(2), 113-129.

Binbaşıoğlu, C. (2003). Hayat Bilgisi Öğretimi. (1. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Geçit, Y., & Kartal, A. (2010). Türkiye'deki Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırma Konuları Üzerine Bir İnceleme. International Conference on New Trends in Education and Their Implications, 101-107.

İlköğretim Online (2009). Sınıf Öğretmeni Doktora Programının Değerlendirme Çalıştayı Sonuç Bildirgesi, 8(3), R:1-3.

Karamustafaoğlu, O. (2009). Fen ve Teknoloji Eğitiminde Temel Yönelimler. Kastamonu Eğitim Dergisi, 17(1), 87-102

Kop, Y., & Tuncel, G. Türkiye’de Sosyal Bilgiler/Bilimler Öğretimi Alanlarında Bilimsel Toplantılarda Sunulan Bildiriler Üzerine Analitik Bir Çalışma (1987-2005).

Küçükoğlu, A., & Ozan, C. (2013). Sınıf Öğretmenliği Alanındaki Lisansüstü Tezlere Yönelik Bir İçerik Analizi. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, 4(12), 27-47.

MEB (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (4. – 5. Sınıflar) Öğretim Programı. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

Meydan, A. (2012). IV. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Çalıştayı (18-20 Ocak 2012 Ürgüp) Genel Değerlendirme. <http://www.so-der.org/egitim-haberleri/13-iv.-ulusal-sinif-ogretmenligi-calistayi.html> Erişim Tarihi: 07.08.2014.

Oruç, Ş., & Ulusoy, K. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretimi Alanında Yapılan Tez Çalışmaları. Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, 26, 121-132.

Öztürk, C. (2006). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı: Kuramsal Temeller Yapısal Özellikler ve Planlama İçin Yol Haritası. K. Kiroğlu (Ed.). İlköğretim Programları (1–5) Sınıflar. (s. 761–781). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Öztürk, C., Acun, İ., Akengin, H., Ata, B., Baysal, N., Demircioğlu, İ., Doğanay, A., Gültekin, M., Kabapınar, Y., Karabağ, G., Tekindal, S., Yanpar, T., Yaşar, Ş., & Yel, S. (2007). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Sert, G., Kurtoğlu, M., Akıncı, A., & Seferoğlu, S. S. (2012, Şubat). Öğretmenlerin teknoloji kullanma durumlarını inceleyen araştırmalara bir bakış: Bir içerik analizi çalışması. Akademik Bilişim, Uşak.

Sönmez, V. (2005). Hayat ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Anı Yayıncılık.

Şahin, D., Calp, Ş., Bulut, P., & Kuşdemir, Y. (2013). Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Bilim Dalında Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Çeşitli Kriterlere Göre İncelenmesi. Journal of World of Turks, 5(3),187-205.

Şahin, M., Göğebakan, D., Yıldız, D., & Duman, R. (2009, Ekim). Türkiye’deki Sosyal Bilgiler Eğitimi Tezleri Üzerine Bir Değerlendirme. IV. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi. Pegem A Yayıncılık.

Şimşek, H.; Yıldırım, A. (2003). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık

Tarman, B., Acun, İ., & Yuksel, Z. (2010). Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanındaki Tezlerin Değerlendirilmesi. Evaluation of Theses in the Field of Social Studies Education in Turkey. Gaziantep University-Journal of Social Sciences, 9(3), 725-746.

Birsen Berfu AKAYDIN, Sibel KAYA

Tarman, B., Güven, C., & Aktaşlı, İ. (2011). Türkiye’de Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Yapılan Doktora Tezlerinin Değerlendirilmesi ve Alana Katkıları. Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakóltesi Dergisi, 32, 391-410.

Yükseköğretim Kurulu - YÖK (2015). Ulusal Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> Erişim Tarihi: 15.05.2015.